

Jan Cetner, Kazimierz Dyguś

Środowiskowe uwarunkowania rekreacji w gminach powiatów wałęckiego, drawskiego i choszczeńskiego

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 79, 525-537

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Cetner, Kazimierz Dyguś

Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie

**ŚRODOWISKOWE UWARUNKOWANIA REKREACJI
W GMINACH POWIATÓW WAŁECKIEGO, DRAWSKIEGO
I CHOSZCZEŃSKIEGO**

Wstęp

Rekreacja jest z jednym z istotnych czynników rozwoju lokalnego. Rekreacja mieszkańców regionu sprzyja rozwojowi lokalnych zasobów ludzkich, a rekreacja osób przybywających spoza rozpatrywanego terenu, czyli turystyka rekreacyjna, sprzyja rozwojowi lokalnych zasobów ekonomicznych, w tym rozwojowi infrastruktury, lecz pod warunkiem, że przybysze pozostawią środki finansowe w miejscu pobytu i uprawiania rekreacji. Pozostawienie środków finansowych może być związane z opłatami za korzystanie z infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: kortów, boisk, zorganizowanych kąpielisk, ośrodków jazdy konnej, łowisk wędkarskich, tras narciarstwa biegowego, parkingów, oraz za udostępnienie środków uprawiania rekreacji: wynajem łodzi, kajaków, skuterów wodnych, lotni i paralotni, rowerów, nart biegowych i turystycznych, *quadów*. W tym ostatnim przypadku odwiedzający mogą uniknąć opłat, jeżeli przybędą z własnym sprzętem, co dziś jest stosunkowo łatwe ze względu na powszechną dostępność środków transportu indywidualnego, samochodów osobowych, dostosowanych do transportu nawet ciężkiego sprzętu rekreacyjnego, takiego jak łodzie motorowe czy żaglowe, motocykle terenowe, *quady*.

Wiele form rekreacji terenowej nie wymaga ani ciężkiego sprzętu, ani korzystania z infrastruktury czy innych reglamentowanych zasobów lokalnych – bierny odpoczynek, a także pływanie, nurkowanie, wędrówki piesze, w tym coraz bardziej popularny *nordic walking*, marsze i biegi na orientację, obserwowanie przyrody (np. modny *birdwatching*), zbieranie grzybów oraz płodów leśnych i śródpolnych, wędrówki rowerowe, turystyka narciarska itp. Osoby, korzystające z tych form rekreacji, mogą nie pozostawić w miejscu pobytu żadnych środków ekonomicznych, a jednocześnie w mniejszym lub większym stopniu stanowić obciążenie dla lokalnego środowiska naturalnego, nierzadko w dużym stopniu, jak użytkownicy motocykli terenowych, *quadów*, skuterów wodnych i łodzi motorowych.

Osoby uprawiające rekreację na danym obszarze są skłonne pozostawić tam środki finansowe, jeżeli zostaną związane z danym miejscem na dłużej niż parę godzin. Już kilku-, a tym bardziej kilkunastogodzinny pobyt generuje potrzebę korzystania z usług gastronomicznych, a przynajmniej z oferty sklepów spożywczych, pobyt dłuższy niż dzień – z usług noclegowych, pobyty wielodniowe – z serwisu sprzętu rekreacyjnego oraz ze szkoleń sportowo-rekreacyjnych. Jeżeli związek z danym miejscem nabierze charakteru wielosezonowego, pojawi się popyt na usługi specjalistyczne, typu hangarowania łodzi czy usług budowlanych.

Aby uprawianie różnorodnych form rekreacji na danym obszarze przyczyniło się do jego ekonomicznego rozwoju, musi na nim być infrastruktura turystyczno-rekreacyjna, techniczna i społeczna. W tym celu konieczne są działania zarówno indywidualnych przedsiębiorców, jak organów samorządowych i państwowych, od władz gmin i powiatów począwszy, aż na Komisji Europejskiej kończąc. Działania te i idące w ślad za nimi fundusze powinny być kierowane tam, gdzie rozwojowi gospodarki turystyczno-rekreacyjnej sprzyjają walory i korzystny stan środowiska. Trzeba jednak pamiętać, że nie dla każdej formy rekreacji dobry stan środowiska ma istotne znaczenie. Wiele zajęć jest prowadzonych w obiektach zamkniętych, takich jak hale sportowe, kregielnie, kryte baseny, kluby, dyskoteki, sale koncertowo-widowiskowe. Tu stan środowiska zewnętrznego jest w zasadzie obojętny.

Inne formy rekreacji wprawdzie odbywają się w terenie otwartym i stan środowiska ma dla nich znaczenie, ale na tyle silnie obciążają środowisko, że ich uprawianie na obszarach o wysokich walorach środowiskowych powinno być rozsądnie ograniczane. Do tej kategorii należy zaliczyć sporty motorowe

i motorowodne, zajęcia sportowo-rekreacyjne prowadzone w wysoko przekształconym terenie, czyli w obiektach półzamkniętych (boiska, tory, skocznie, korty, pola golfowe itp.)¹, i imprezy masowe, w tym koncerty na otwartym terenie. Na obszarach przyrodniczo najcenniejszych lub bardzo wrażliwych wszelka aktywność rekreacyjna powinna być ograniczana, a nawet zakazana.

Poza opisanymi kategoriami pozostaje szerokie spektrum form aktywności rekreacyjnej, dla których dobry stan środowiska jest czynnikiem ważnym lub wręcz niezbędnym, a ich uprawianie, nawet na dużą skalę, w niewielkim stopniu obciąża środowisko, a pośrednio, przez czynnik ekonomiczny, może sprzyjać zachowaniu jego zasobów.

Przy bardzo ograniczonych zasobach prywatnych, wiejskich inwestorów oraz gminnego i powiatowego samorządu wyraźne określenie obszarów, na których inwestowanie w rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej powinno być owocne, powinno być głównym zagadnieniem, uwzględnianym w strategiach rozwoju powiatów, gmin i sołectw. Stąd wynika waga oceny środowiskowych uwarunkowań rozwoju rekreacji dla poszczególnych obszarów.

Celem artykułu jest ukazanie zróżnicowanych środowiskowych uwarunkowań aktywności rekreacyjnej poszczególnych gmin trzech powiatów województwa zachodniopomorskiego na podstawie ogólnodostępnych danych statystycznych GUS [*Bank...*, 2001], wspartych jedynie wynikami oszacowań stężenia szkodliwych substancji w atmosferze, dokonywanych przez EMEP [2008]. Wszystkie dane można uzyskać w ramach badań wykonywanych „zza biurka”, a więc tanich. Taka ocena powinna poprzedzić przeprowadzenie szczegółowych badań terenowych.

1. Charakterystyka obszaru

Analiza dotyczy trzech wybranych powiatów województwa zachodniopomorskiego – choszczeńskiego, drawskiego i waleckiego. Ich dobór został oparty na ocenie stanu środowiska poszczególnych powiatów województwa zachodniopomorskiego na potrzeby rozwoju ekoturystyki [Cetner, Ogonowska, 2009]. Wymienione trzy powiaty charakteryzują się najwyższym potencjałem

---

¹ Obiekty takie można określić jako półzamknięte, ponieważ rekreacja wprawdzie odbywa się na terenie otwartym z punktu widzenia krajobrazu i czynników atmosferycznych, ale na ściśle ograniczonej powierzchni.

ekoturystycznym, co w dużym stopniu wpływa na środowiskowe uwarunkowania wielu form rekreacji.

Fizycznogeograficzny opis obszaru oparto na opracowaniu J. Kondrackiego [2000], zgodnym z uniwersalną klasyfikacją. Badany obszar znajduje się w Pozaalpejskiej Europie Środkowej, na terenie Nizżu Środkowoeuropejskiego, Pojezierzy Południowobałtyckich i wchodzi w skład dwóch makroregionów – Pojezierza Zachodniopomorskiego (pojezierza Choszczeńskie, Inńskie i Drawskie) i Pojezierza Południowopomorskiego (pojezierza Dobiegniewskie, Wałęckie i Szczecineckie oraz Równina Drawska i Wałęcka). Krajobraz obszaru został ukształtowany stosunkowo niedawno przez lodowiec (złodowacenie północnopolskie), stąd wyrazista rzeźba terenu, z licznymi wzgórzami i jeziorami, szczególnie w północnej części obszaru. Tego typu krajobraz dzięki swemu urozmaiceniu i licznym, choć niezbyt wysokim deniwelacjom, tworzy wybitnie korzystne warunki do licznych form rekreacji.

Przez badany obszar przebiega dział wodny – rzeki z północnej części obszaru spływają do dolnej Odry lub bezpośrednio do Bałtyki, pozostałe – do Noteci.

Obszar znajduje się w strefie klimatu przejściowego między klimatem umiarkowanym oceanicznym na zachodzie a klimatem umiarkowanym kontynentalnym na wschodzie. Jednak jest on bardziej zbliżony do klimatu oceanicznego niż klimat centralnej, a tym bardziej wschodniej Polski [*Polska...*, 2011]. Średnia roczna temperatura powietrza waha się w granicach 8,0–8,5°C i należy do wyższych w Polsce, przy czym charakterystyczne są ciepłe zimy (temperatura stycznia ok. –1°C) i niezbyt ciepłe lata (17,0–17,5°C w lipcu). Przy dość dużym zachmurzeniu (170–180 dni pochmurnych w roku) i umiarkowanych opadach (650–700 mm) daje to niezbyt korzystne warunki klimatyczne do rekreacji. Trzeba zaznaczyć, że mikroklimat jest korzystniejszy w południowej części obszaru (Pojezierze Południowopomorskie) niż w północnej (Pojezierze Zachodniopomorskie), [*Atlas...*, 2005].

2. Metoda oceny

Ocenę środowiskowych uwarunkowań rekreacji w poszczególnych gminach oparto na siedmiu podstawowych cechach badanego obszaru:

- ogólnym obciążeniu środowiska wsi przez stałych mieszkańców,
- lesistości,

- zróżnicowaniu form użytkowania gruntów,
- powierzchni i charakterze obszarów chronionych,
- obciążeniu terenu nieoczyszczonymi ściekami komunalnymi,
- obciążeniu środowiska niezagospodarowanymi odpadami,
- stanie atmosfery na danym obszarze.

Obciążenie środowiska przez stałych mieszkańców określa liczba mieszkańców obszarów wiejskich, przypadających na km² powierzchni tych obszarów, wyrażona w osobach na km². Lesistość określono jako stosunek gruntów leśnych do całkowitej powierzchni obszaru, wyrażony w %. Przy ocenie zróżnicowania form użytkowania gruntów posłużono się miarą statystyczną zróżnicowania (entropii) układów na podstawie wskaźników struktury dla sześciu frakcji [Mynarski, 2000]:

$$S = (1 - p_1)(1 - p_2)(1 - p_3)(1 - p_4)(1 - p_5)(1 - p_6) / (1 - 1/6)^6,$$

przy czym wskaźnik entropii osiąga wartość 1 dla równych frakcji, czyli dla $p_i = 1/6$. Bank Danych Regionalnych GUS, będący źródłem informacji statystycznych [2011], przewidywał do 2005 roku następujące formy użytkowania gruntów: lasy, grunty orne, sady, łąki, pastwiska, inne i nieużytki, przy czym do ostatniej kategorii zaliczono też powierzchnię zbiorników wodnych. Dane o użytkowaniu gruntów w późniejszym okresie nie zostały dotychczas opublikowane.

Wskaźnik obszarów chronionych obliczono przez pomnożenie ich powierzchni przez współczynnik charakteryzujący stopień ochrony. Przyjęto następujące wartości tych współczynników:

- 1 – dla obszarów chronionego krajobrazu,
- 2 – dla parków krajobrazowych,
- 3 – dla zespołów przyrodniczo-krajobrazowych,
- 4 – dla użytków ekologicznych i stanowisk dokumentacyjnych,
- 5 – dla rezerwatów i parków narodowych.

Wskaźnik obszarów chronionych jest stosunkiem sumy tak uzyskanych iloczynów do powierzchni analizowanego obszaru.

Jako miernik obciążenia środowiska nieoczyszczanymi ściekami przyjęto liczbę ludności nieobsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków na km² obszaru wiejskiego. Oznacza to przyjęcie założenia, że ścieki przemysłowe oraz bytowe

wytworzone przez ludność miast podlegają oczyszczeniu, natomiast ścieki bytowe mieszkańców nieskanalizowanych wsi są deponowane w środowisku.

Miarą obciążenia środowiska odpadami komunalnymi jest różnica między szacunkową ilością odpadów wytwarzanych przez ludność (223 kg/M/rok dla mieszkańca wsi i 424 kg/M/rok dla mieszkańca miasta) [Uchwała nr 219..., 2002] a ilością odpadów zebranych, podzielona przez powierzchnię obszarów wiejskich, w tonach na km². Tu z kolei przyjęto założenie, że niezebrane odpady, zarówno wiejskie, jak i miejskie, obciążają tereny wsi.

Jednostką przestrzenną analizy pierwszych sześciu cech jest gmina; wyjątkiem jest Wałcz, gdzie gminę wiejską i gminę miejską potraktowano łącznie.

Jako wskaźnik jakości atmosfery przyjęto stężenie SO₂ w µg/m³. Związki kwasotwórcze, takie jak SO₂ i NO_x, charakteryzują się zdolnością do przemieszczania na wielkie odległości, nawet między kontynentami. W związku z tym przy ocenie tego zjawiska trzeba było odejść od ujęcia według jednostek administracyjnych i oprzeć się na układzie przestrzennym, stosowanym przez ENEP [2008], czyli na siatce kwadratów o bokach 50 x 50 km.

Aby uzyskać porównywalne wartości wskaźników syntetycznych, dokonano ich standaryzacji. Podstawą konstrukcji narzędzia pomiarowego było obliczenie poszczególnych wskaźników dla terenów wiejskich wszystkich województw Polski według stanu na 2005 rok. Następnie narzędzie wyskalowano liniowo, przypisując wartość 0 województwu o najbardziej niekorzystnej wartości danego wskaźnika, a wartość 10 województwu o najkorzystniejszych warunkach. Dla poszczególnych gmin przyjęto wartość 0, jeśli odpowiedni wskaźnik jest taki sam lub gorszy niż w „najgorszym” województwie; wartość 10 dla powiatów, dla których wskaźnik jest równy lub lepszy niż w „najlepszym” województwie. Tak obliczone wartości są więc standaryzowane i będą mieć wartości z przedziału <0; 10>.

Do standaryzacji ostatniego wskaźnika, opisującego stan powietrza, zastosowanie podziału wojewódzkiego było niewygodne i bezzasadne. W związku z tym przypisano maksymalną wartość wskaźnika 10 kwadratowi 50 x 50 km, w którym szacuje się najniższe stężenie SO₂ (0,96 µg/m³, w okolicach Gołdapi), a wartość 0 – dla kwadratu o najwyższym stężeniu (8,56 µg/m³) [EMEP..., 2008] dla Górnego Śląska.

Bardziej szczegółowy opis tej metody został opublikowany jesienią 2008 [Cetner, Ogonowska, 2008], choć nieco go zmodyfikowano zgodnie z wnioskami płynącymi z dyskusji. Metoda zbliżona do prezentowanej została zasto-

sowana do oceny potencjału powiatu łukowskiego [Cetner, 2008], ostrowskiego [Zielińska, 2008], województwa zachodniopomorskiego [Cetner, Ogonowska, 2009], a identyczna dla powiatów [Cetner, 2009] i wybranych gmin nadbużańskich [Cetner i wsp., 2009].

3. Ocena uwarunkowań środowiskowych poszczególnych jednostek

Wartości wskaźników natężenia i struktury, charakteryzujących środowiskowe uwarunkowania rozwoju rekreacji w poszczególnych gminach, przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Wartości wskaźników stanu środowiska w gminach

Wskaźnik	Gęstość zaludnienia obszarów wiejskich	Lesistość	Zróżnicowanie form użytkowania gruntów	Wskaźnik obszarów chronionych	Mieszkańcy wsi nieobsługiwani przez oczyszczalnie ścieków	Ilość odpadów niezagospodarowanych	Stężenie SO ₂ w powietrzu
powiat	os./km ²	%	%		os./km ²	t/km ² rocznie	µg/m ³
Czaplinek	14	42	88	1,15	13	4,9	1,36
Drawsko Pomorskie	16	39	89	0,41	14	7,8	1,34
Kalisz Pomorski	7	60	77	0,05	3	3,4	1,34
Ostrowice	17	30	88	1,36	13	1,9	1,36
Wierzchowo	20	64	72	0,17	10	-0,1	1,36
Złocieniec	13	37	90	1,49	1	18,4	1,36
Człopa	8	74	59	1,07	7	1,5	1,45
Mirosławiec	15	62	75	0,51	15	-11,4	1,45
Tuczno	13	50	83	0,78	8	-0,3	1,45
Wałcz (miasto + wieś)	22	49	82	0,58	15	1,0	1,55
Bierzwnik	21	54	82	0,67	10	2,7	1,53
Choszczno	28	16	78	0,34	9	19,0	1,45
Drawno	9	70	65	0,91	6	2,1	1,45
Krzęcin	27	22	77	0,59	17	3,4	1,53
Pęczyce	29	20	75	0,45	5	4,8	1,45
Recz	16	36	84	0,71	9	5,6	1,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank..., 2011].

Punktową ocenę uwarunkowań środowiskowych przedstawiono w tabeli 2. W tej tabeli użyto zróżnicowanego tła poszczególnych ocen. Tło białe oznacza, że ocena jest wyższa od średniej krajowej o co najmniej 1. Tło ciemnoszare oznacza, że ocena jest niższa od średniej krajowej o 1 lub więcej. Szarym tłem zostały oznakowane oceny pośrednie.

Tabela 2

Punktowa ocena uwarunkowań środowiskowych

Wskaźnik	Gęstość zaludnienia obszarów wiejskich	Lesistość	Zróżnicowanie form użytkowania gruntów	Wskaźnik obszarów chronionych	Mieszkańcy wsi nieobsługiwani przez oczyszczalnie ścieków	Ilość odpadów niezagospodarowanych	Stężenie SO ₂ w powietrzu	Razem
Powiat								
Czaplinek	10,0	6,7	6,4	10,0	10,0	8,8	9,5	8,8
Drawsko Pomorskie	10,0	5,9	7,3	2,9	10,0	7,1	9,5	7,5
Kalisz Pomorski	10,0	10,0	0,0	0,0	10,0	9,6	9,5	7,0
Ostrowice	10,0	2,9	6,4	10,0	10,0	10,0	9,5	8,4
Wierzchowo	10,0	10,0	0,0	0,0	10,0	10,0	9,5	7,1
Złocieniec	10,0	5,2	8,2	10,0	10,0	1,0	9,5	7,7
Człopa	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	10,0	9,3	8,6
Mirosławiec	10,0	10,0	0,0	4,7	10,0	10,0	9,3	7,7
Tuczno	10,0	9,5	2,5	9,4	10,0	10,0	9,3	8,7
Wałcz (miasto + wieś)	10,0	9,0	1,9	5,8	10,0	10,0	9,2	8,0
Bierzwnik	10,0	10,0	1,9	7,4	10,0	10,0	9,3	8,4
Choszczno	9,7	0,0	0,0	1,6	10,0	0,7	9,4	4,5
Drawno	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	10,0	9,3	8,5
Krzęcin	9,7	0,3	0,0	5,9	9,8	9,7	9,3	6,4
Pęczyce	9,6	0,0	0,0	3,6	10,0	8,8	9,4	5,9
Recz	10,0	4,9	3,5	8,1	10,0	8,4	9,5	7,8

Źródło: opracowanie własne.

Oceniono 16 jednostek, w tym 4 to gminy wiejskie, 11 – gminy miejsko-wiejskie, a ostatnia jest sumą gminy miejskiej i gminy wiejskiej z tym samym centrum administracyjnym (Wałcz).

Stan poszczególnych komponentów środowiska, istotnych dla rozwoju turystyki zrównoważonej, w gminach analizowanego obszaru jest silnie zróżnicowany – oceny standaryzowane obejmują cały możliwy zakres, od 0 do 10. W większości gmin jednak zdecydowanie przeważa korzystny poziom uwarunkowań środowiskowych. Głównym tego powodem jest bardzo korzystna dla turystyki rekreacyjnej niewielka gęstość zaludnienia obszarów wiejskich – od 8 osób na km² (gmina Człopa) do 28 osób na km² (gmina Choszczno), przy średniej krajowej powyżej 50 osób na km². Punktowa ocena gęstości zaludnienia ma wartości równe lub bliskie maksymalnej, co więcej, mała liczba ludności powoduje także niskie obciążenia środowiska ściekami i odpadami.

Lesistość w poszczególnych powiatach należy do najbardziej zróżnicowanych wskaźników i układa się na poziomie od 16% (gmina Choszczno) do 74% (gmina Człopa), co w skali ocen daje różnicę od 0 do 10. W 12 gminach lesistość jest wysoka, a jedynie w trzech (Choszczno, Krzęcin, Pęczyce) – niska.

Zróżnicowanie form użytkowania gruntów jest przeważnie słabe (12 gmin), tylko w jednej – korzystne (Złocieniec). Słaby poziom zróżnicowania wynika z braku sadów oraz niewielkiej powierzchni łąk i pastwisk. W ośmiu gminach o słabym zróżnicowaniu dominują lasy, w czterech – pola uprawne, a we wszystkich te formy użytkowania gruntów obejmują 73–92% powierzchni gmin.

Obecność obszarów chronionych jest jeszcze silniej zróżnicowana niż lesistość. W gminie Kalisz Pomorski praktycznie nie występują obszary chronione, w gminach Drawsko Pomorskie i Choszczno jest ich bardzo niewiele, w gminach Mirosławiec i Pęczyce – dość mało. Pozostałe 11 jednostek można uznać za nasycone obszarami chronionymi z punktu widzenia rekreacji.

Mimo że wskaźnik struktury ludności wiejskiej objętej siecią kanalizacyjną waha się od 0% (gmina Mirosławiec) do 90% (gmina Złocieniec), to na skutek niskiej gęstości zaludnienia obciążenie środowiska ściekami bytowymi można uznać za bardzo niskie na całym badanym obszarze.

Wskaźnik charakteryzujący gospodarkę odpadami też jest powiązany z gęstością zaludnienia, jednak poziom obciążenia środowiska niezebranych odpadami komunalnymi w dwóch gminach (Złocieniec i Choszczno) należy uznać za wysoki, a w trzeciej (Drawsko Pomorskie) – za umiarkowany. W pozostałych obciążenie odpadami jest niskie lub bardzo niskie (gminy Mirosławiec, Tuczno, Wierzchowo).

Stężenie dwutlenku siarki w powietrzu w województwie podlaskim jest szacowane na poziomie 1,34–1,55 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Trudno to uznać za zadowalający poziom – w 1985 roku stężenie to wynosiło 5–10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, a obecnie kształtuje się podobnie jak na północnym wschodzie Polski, określanym „zielonymi płucami Polski”. Trzeba jednak zauważyć, że już w przygranicznej niemieckiej Meklemburgii współczynnik ten jest wyraźnie niższy, a w północnej Skandynawii – dziesięciokrotnie niższy niż w analizowanym regionie.

Pod względem ogólnego poziomu uwarunkowań środowiskowych powiaty można podzielić na 4 kategorie:

- a) wybitnie wysoki potencjał (ocena powyżej 8,2 pkt) charakteryzuje gminy Czaplinek, Ostrowice, Człopa, Tuczno, Bierzwnik, Drawno;
- b) wysoki potencjał (7,2–8,2 pkt) stwierdzono w jednostkach Drawsko Pomorskie, Złocieniec, Mirosławiec, Wałcz, Recz;
- c) umiarkowany potencjał, na poziomie średniej krajowej (5,2–7,2 pkt), charakteryzuje gminy Kalisz Pomorski, Wierzchowo, Krzęcin i Pęczyce;
- d) poniżej 5,2 pkt uzyskała jedynie gmina Choszczno.

Zakończenie

W gminach, wymienionych w punkcie a) stan środowiska wyraźnie sprzyja rozwojowi rekreacji; można powiedzieć, że stan środowiska jest tak korzystny, że staje się nie tyle uwarunkowaniem, ile już walorem;

Jednostki z punktu b) mają stan środowiska na tyle korzystny, że nie jest on w najmniejszym stopniu ograniczeniem w rozwijaniu rekreacji na otwartej przestrzeni, jednak walory środowiskowe należałoby objąć szczególną opieką i umiejętnie promować.

W pozostałych powiatach trudno oczekiwać, że rekreacja na otwartej przestrzeni i związany z nią ruch turystyczny staną się istotnym elementem gospodarki. Stan środowiska nie jest jednak przeszkodą dla przedsięwzięć w zakresie działalności obiektów rekreacyjnych zamkniętych lub półzamkniętych oraz imprez masowych.

Nie dziwi przewaga obszarów o wysokim i bardzo wysokim potencjale (11 z 16 badanych jednostek) na tym obszarze, gdyż badaniu poddano celowo wyselekcjonowany fragment województwa zachodniopomorskiego, w którym oczekiwano szczególnie korzystnego poziomu uwarunkowań środowiskowych

[Cetner, Ogonowska, 2009]. Jednak trzeba pamiętać, że gdy na stosunkowo niewielkim obszarze znajduje się tak wiele gmin o dużym potencjale, będą one zapewne silnie konkurować o odwiedzających ich teren w celach rekreacyjnych. Tę walkę konkurencyjną będą zapewne wygrywać te miejscowości, w których lub wokół których będą występować szczególne walory, jak udostępnione do różnych form rekreacji zbiorniki wodne, ciekawa rzeźba terenu, liczne fragmenty starodrzewia itp., a w bardzo dużym stopniu infrastruktura rekreacyjna i dostępność logistyczna (komunikacyjna). Ogólny stan środowiska oceniany w tym artykule będzie tylko jedną z grup czynników kształtujących jakość produktu rekreacyjnego i mających wpływ na wielkość popytu. Można jednak mieć przekonanie, że jest to grupa czynników istotnych, więc władze jednostek samorządu terytorialnego powinny przywiązywać do nich wagę.

Z punktu widzenia możliwości decyzyjnych samorządu wzięte pod uwagę czynniki można podzielić na 3 kategorie:

- a) czynniki, na które samorząd terytorialny nie ma wpływu, bądź ma wpływ niewielki i pośredni, takie jak gęstość zaludnienia, lesistość, zróżnicowanie form użytkowania gruntów, stan atmosfery (poziom imisji), obecność rezerwatów, parków narodowych i krajobrazowych;
- b) czynniki, na które organa samorządu mogą i powinny mieć wpływ, takie jak gospodarka ściekowa i odpadowa, lecz poprawa sytuacji pod tym względem wymaga czasu, działań i pieniędzy;
- c) czynniki bezpośrednio zależne od samorządu terytorialnego, takie jak istnienie, wielkość i granice obszarów chronionego krajobrazu i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, które mogą być ustanawiane na szczeblu gmin.

Wydaje się, że w takich jednostkach omawianego obszaru, jak Drawsko, Kalisz Pomorski, Wierzchowo, Mirosławiec, Wałcz, rozszerzenie tych form terytorialnej ochrony przyrody nie będzie istotną przeszkodą dla działalności gospodarczej, ale prawną obietnicą zachowania zasobów przyrodniczych w należyтым stanie. Mogłoby to przyciągnąć zarówno inwestorów sektora usług rekreacyjno-turystycznych, jak i indywidualnych gości.

Literatura

- Atlas klimatu Polski*, red. H. Lorenc, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Warszawa 2005, http://www.imgw.pl/wl/internet/zz/klimat/0502_polska.html, 2011.
- Bank Danych Lokalnych*, GUS, Warszawa 2011, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_cechter.dims?p_id=139773&p_token=615368067, 2011.
- Cetner J., *Ocena potencjału rozwoju ekoturystyki w powiecie łukowskim metodą badań „zza biurka”*, w: *Rozwój regionu wschodniego. Szanse i Zagrożenia*, II Konferencja Naukowa, Wyższa Szkoła Biznesu i Administracji w Łukowie, Łuków 2008.
- Cetner J., *Potencjał rozwoju ekoturystyki w powiatach nadbużańskich*, w: *Zagospodarowanie zlewni Bugu i Narwi w ramach zrównoważonego rozwoju*, IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2009.
- Cetner J., Ogonowska M., *Metodyka oceny potencjału rozwoju ekoturystyki na podstawie źródeł wtórnych*, w: *Gospodarka turystyczna XXI wieku. Problemy i perspektywy rozwoju w skali regionalnej i lokalnej*, red. S. Bosiacki, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 2008.
- Cetner J., Ogonowska M., *Potencjał rozwoju ekoturystyki w powiatach województwa zachodniopomorskiego*, „Handel Wewnętrzny” 2009, listopad.
- Cetner J., Ogonowska M., Zielińska K., Żak A., *Możliwości rozwoju turystyki ekologicznej w wybranych gminach nadbużańskich – Dubienka, Wola Uhruska, Korczew, Zaręby Kościelne*, w: *Zagospodarowanie zlewni Bugu i Narwi w ramach zrównoważonego rozwoju*, IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2009.
- EMEP Modelled air Concentrations, Depositions*, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva, 2008, http://webdab.emep.int/Unified_Model_Results/, 2011.
- Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Mynarski S., *Praktyczne metody analizy danych rynkowych i marketingowych*, Oficyna Zakamycze, Kraków 2000.
- Polska. Warunki naturalne. Klimat*, w: *Encyklopedia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4575156>, 2011.
- The ENEP Grid*, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva 2008, http://www.emep.int/index_data.html, 2011.
- Uchwała nr 219 Rady Ministrów z 29 października 2002 r. w sprawie krajowego planu gospodarki*, <http://www.nettax.pl/dzienniki/mp/2003/11/poz.159/zal1.htm>, 2011.

Zielińska K., *Ocena potencjału ekoturystycznego powiatu ostrowskiego w województwie mazowieckim. Społeczno-ekonomiczno-przyrodnicze aspekty zrównoważonego rozwoju*, III Studencka Konferencja Naukowa, Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie, Warszawa 2008.

ENVIRONMENTAL CONDITIONS FOR RECREATION IN COMMUNES OF DISTRICTS WAŁCZ, DRAWSKO AND CHOSZCZNO

Summary

An assessment of the environmental conditions for development of recreation in the various communities of selected districts of Western Pomorze has been made. The assessment method, based on the use of secondary sources, mainly the Central Statistical Office data, takes into account seven factors:

- population density of rural areas,
- forest cover,
- diversity of forms of land use,
- the size and category of nature protected areas,
- environmental load of raw household sewage,
- the environmental burden of not utilized communal waste,
- the concentration of sulfur dioxide in the atmosphere.

The analysis showed generally favorable, although explicitly different conditions for the development of recreation in the individual communities. On this basis, guidelines on strategies for development of recreation and tourism in the study area are formulated. In many communities improvement of waste management is needed. For some communities, it might be suitable to guarantee the preservation of environmental values through the establishment of nature protected areas, such as areas of protected landscape and nature-landscape aggregate.

Translated by Jan Cetner, Kazimierz Dyguś